

arhi

EESTI RAHVA MUUSEUM

RAHVATEADUSLIKUD
KÜSIMUSKAVAD

XI

PÕLLUNDUS

SIHTASUTIS EESTI RAHVA MUUSEUMI KIRJASTUS

TARTU 1939

E. K.-Ü. „Postimehe“ trükk, Tartus 1939.

I. Sõõrd (saat, ale, hale).

1. Kui kaua on möödunud sellest, kui sõõrdu sealpool põletati?

2. Missugune koht valiti sõõru tegemiseks? Missugune see pidi olema maapõhja, pinnamoodustuse ja taimestiku (puustiku) suhtes?

3. Missugust kohta peeti kõige paremaks sõõrumaaks? missugust kõige halvemaks?

4. Millal sõõrd raiuti maha? Kas okas- ja lehtpuud ühel ajal?

5. Kas väikesed võsad lõigati ära? Kuidas? Missugune oli võsaraud?

6. Kas suuremad puud laasiti?

7. Kas kõik puud jäeti kohale või toodi muist koju halgudeks?

8. Kas toodi sõõrle puid mujalt juurde?

9. Kui kaua lasti maharaiutud sõõrul kivid vada?

10. Kuidas nimetati sõõrdu, mida vihmaste ilmade tõttu ei saanud ära põletada, vaid jäi üle aasta seisma?

11. Millest olenes põletamise aeg? Missuguse tuulega põletati?

12. Kuidas hoolitseti selle eest, et tuli metsa ei läheks?

13. Kas sõõrd põles iseendast, või oli tarvis puid lükata? Millega lükati (topits jne.)?

14. Kas mäletatakse, et sõõrd oleks põletatud kahel aastal järgemööda ja alles siis võetud tarvitusele? Miks nõnda tehti?

15. Kuidas sõõrdu puhastati (roogiti)?
16. Kas künti enne külvamist? Või kas külvati otse tuha peale?
17. Kuidas seeme kaeti (sahaga, adraga, äkkega)?
18. Mis oli esimese aasta vili? Mida külvati teisel ja järgmistel kordadel?
19. Kui mitu seemet saadi heast sõõrust? Kui mitu kehvast?
20. Millest olenes külvamise aeg (vilja sordist, seemnest, ilmast, maast)?
21. Millal külvati rukist eri olusuhetes? Millal külvati otra, tatart, naerist?
22. Kas sõõrus on kasvatatud kaera, lina, kanepit, kapsast?
23. Mis tähendab *pastrukkid* (*pastirukkid*)? Kas mõnikord külvati rukis naeriga või suveviljaga koos?
24. Kui suured olid vanasti sõõrud? Kas eri talud sõõru tegemiseks astusid ühistegevusse või talitas iga talu omapead? Kuidas jagati ühine töö ja saak?
25. Mitu seemet andis sõõrul keskmine saak rukkist, odrast? Kui palju võis saada parimal korral?
26. Kuidas vanarahvas hindab sõõrukultuuri kasulikkust või kahjulikkust?

II. Kütis.

27. Kui kaua on sellest, kui kütist sealpool põletati?
28. Missugune koht valiti kütise tegemiseks?

29. Kas maad enne põletamist künti ja kuidas?
30. Missugused vitsakood tehti ja kuidas need paigutati? Kuidas need kaeti mullaga?
31. Millal põletati? Millest olenes, et kütis põleks hästi?
32. Mis tehti enne seemendamist?
33. Mis vilja külvati esimesel aastal? Miss pärast? „*Pasti* külvamine“?
34. Kui mitu aastat järgemööda kütist võis kasutada?
35. Kas juhtus, et kütist hakati sõnnikuga väetama, tehti sellest põld?
36. Kui mitu seemet kütis andis keskmiselt eri viljadest?
37. Mis vanarahvas arvab kütise põletamise kasulikkusest või kahjulikkusest?

III. Pärispõld.

38. Missugust põllumaad peeti kõige paremaks? Missugust halvemaks ja kõige halvemaks?
39. Kas vanasti soid hariti? Missuguseid soid? Kuidas tehti soo kõlbuliseks põllumaaks? Mis vilja sool kasvatati?
40. Kas on esinenud kõlbmata maa määnamist suluga vett peale seisma tõstes (Teichwirtschaft)? Kirjeldage seda?
41. Kas kunagi lasti põllul kesana olla järgemööda kaks suve või kauem?
42. Kuidas hoolitseti, hoolitsetakse kesa eest?

43. Kuidas prooviti seemne idanemisvõimet?

44. Millal külvati rukis, oder, kaer, tatar, naeris, lina, kanep?

45. Millest oleneb külvamise aeg?

46. Kuidas tõmmati külvirind (*hitsk, hidze*)? Kas oli tarvitatud selleks eri riista (rinnaader)?

47. Kuidas toimus teravilja, kuidas naeri, lina ja kanepi külvamine?

48. Kui tihedasse külvati? Missugune oli külvivakk? Kuidas seda hoiti? Mida pidi külvaja vanasti veel arvesse võtma? Missugust ebausku vanal rahval oli külvamisega ühenduses (puhtad riided, kuu mõju jne.)?

49. Missugust sõnnikut tarvitati põllule? Missugusest aluspõhust? Missugust lisa tarvitati aluspõhule (turvast, sammalt, puulehti ja okkaid, katkiraiutud oksid)? Missugust lisaväetist tarvitati laudasõnniku kõrval või selle asemel (soomuda, meremuda, sipelgapesi)?

50. Mis viljale anti sõnnikut?

51. Millal veeti sõnnik põllule? Kas sõnnikuvedamise algamiseks oli mõni tähtpäev? Mis ajaks tuli lõpetada?

52. Kas on kombeks sõnnikuvedamise talgud?

53. Kas laotati sõnnik kohe pärast põllule toomist, või lasti seista? Kuidas ja millega laotati? Millal künti sisse?

54. Kas vanasti tarvitati põllukraave? Vesi-vaod (*virged*)?

55. Kündmine enne ja pärast seemendamist?

56. Äestamine.

57. Rullimine.

58. Kui mitu seemet saadi keskmiselt põllul kasvanud rukkist, odrast, kaerast jne.?

59. Kas veel on tarvitusel harkader (sahk) või seanina-ader? Mis otstarbeks neid tarvatakse?

60. Aadra eri osade kohalikud nimetused (joonis soovitav)?

61. Millal tulid tarvitusele lehtadrad?

62. Kas on tarvitatud söödi lõikamiseks noataolist lõikatra?

63. Kas on tarvitusel karuäke? Millal jäi tarvituselt ära?

64. Missugused on praegused äkked? Kas äkkepulgad on kahe või üheharulised?

65. Seletage kõik muud vanaaegsed põlluharimisriistad (joonised soovitavad).

IV. Vilja lõikus, pekmine, puhastamine.

66. Kas lõigates (õsudes) veel sirpi tarvatakse? Kuidas suvivilja vanasti lõigati?

67. Missugust vikatit tarvitatakse vilja niites (joonis)? Kas lühikese varrega vikatit vanasti tarvitati, või mitte? Kas tarvitatakse reha abiks rukki niitmisel?

68. Kui jämedad tehti rukkivihud? Kas köideti ka muu vili vihkudeks või mitte?

69. Kas vili pandi hakkidesse või mitte? Kui mitu vihku pandi hakki? Kui kaua seisis hakkides?

70. Kuhja tegemine (suurus, kuju, peavihk).

71. Rõukude tegemine.
 72. Sardade tegemine?
 73. Mis kombeid ja ebausku liitus lõikusesse ja vilja põllult koristamisesse?
 74. Kas lõikuse lõpetamist kuidagi pühitseti (*leppipuder*)?
 75. Millal vili peksti? Kas kõik katkestamata või vahet pidades?
 76. Kas peksmine toimus hobusega sõtkudes? Kas vanasti ka? Kuidas peksti rukkid?
 77. Kas viljarabamine oli (on) tarvitusel? Mille vastu rabatakse?
 78. Kas pekstakse käsitsi? Kas vanasti peksti? Missugune oli (on) peksmise riist (koot, pint, vart)?
 79. Kas pärast hobusega peksmist veel peksti koodiga? Kuidas seda peksmist kutsuti (ivamine jne.)?
 80. Kuidas eraldati terad ja aganad põhkudest? Mis tehti põhkudele?
 81. Kuidas tuulati (tuulatakse) teradest aganad välja, kas ühe või kahe sarjaga, viskliga, pilgaga?
 82. Kas vilja on hoitud maaaukudes? Kuidas oli auk seest vooderdatud? Kuidas ta välja nägi? Kas tuntakse puust viljakummisid või tõrsi.

V. Juurvili.

83. Missugust juurvilja kasvatatakse praegu, kasvatati varem?
 84. Mis ajast hakati neid kasvatama (kartulid, peete jne.)?

85. Kui suur osa põllust on juurvilja all? Palju oli varem ajal?

86. Mis otstarbeks kasvatatakse eri juurvilja (söögiks, viinakartuliks, müügiks, loomatoiduks)?

87. Kas lasti seeme enne mahapanekut idaneda? Kas lõiguti seemnekartulid pooleks või vähemaks osaks?

88. Palju kulus seemet (vakamaale jne.)?

88-a. Kas kartulivaod mahapanekul aetakse korraga valmis või ükshaaval?

89. Muldamine: mitu korda seda toimetati? Kui pikkade vahedega? Mis abinõuga (ader, äke, adralaud, labidas jne.)? Või käsitsi? Missugune maa ja ilmastik nõuab rohkemat või vähemat muldamist?

90. Kartulivõtmine: kas küntakse maa enne üles? Kaevatakse labidaga? Kas tarvitatakse kooku (harki, konksu)? Järelküünd ja äestamine? Talgud?

91. Ületalve hoidmine: keldrites, koobastes, kuhjades?

VI. Niidud. Heinategemine.

92. Missuguseid heinamaid sealpool oli (luht, aru, pajustik, soo; sõnade tähendused määratella)?

93. Millal alati heinategemine? Millal lõpetati?

94. Kas on olnud heinamaid, mis vahel aastaks või kaheks on jäetud kuluks?

95. Kuidas on saadud uut heinamaad?

96. Kuidas on roogitud vana heinamaad?
 97. Kas on suluga tõstetud vett heinamaale seisma? Milleks? Kui kauaks?
 98. Missugune oli heinavikat?
 99. Niitmine? Riisumine? Saadude tegemine? Kuhja ehitamine (põhi, süda, suurus, kuju, katmine, aiaga ümbritsemine)? Kuidas saod toodi kuhja ehitamispaigale?
 100. Kas heinamaadel vanasti oli küüne? Millal hakati neid tegema?
 101. Mis osa naistel praegu on põllumajanduses, nimelt põllutöös? Kuidas oli lugu vanasti? Kuidas mehed suhtusid põllundusse?

VII. Hobused.

102. Hobuse nimetused ea, soo ja välimuse järele?
 103. Hobuse toitmine talvel (õlgi, heinu, jahu, mis määral)? Jootmine?
 104. Toitmine suvel?
 105. Kas olid päris tallid või kas hobuseid peeti talvel rehe all?
 106. Hobuse tervishoid: sugemine; talvel püherdamine, suvel ujutamine, suu puhastamine (rookimine)?
 107. Rautamine? Kas vanasti suveks rautati või mitte? Kas oli jääl käimiseks erisugused hobuserauad?
 108. Kohitsemine? Mis eas? Milleks? Kuidas (lõigates, kloppides)?
 109. Mis haigusi hobusel võis olla? Mis eri haiguste põhjuseks arvati?

VIII. Veised.

110. Veiste nimetused ea, soo ja oleku ja välimuse järele (joodik, õhvat, õhvavasikas, pull, mullikas jne.)? Tähendused määratella.
 111. Missugune oli kohalik veisekarja tüüp?
 112. Mitu veist oli keskmiselt talu kohta?
 113. Toitmine talvel? Kui mitu korda päevas anti toitu? Mis toitu? Jootmine (laudas, kaevul, jääaugul)? Hautatud toit (sulp), praak? Soola andmine?
 114. Kas oli päris lautasid või kas peeti veiseid talviti rehe all? Kas praegu ka peetakse? Kas rehealuse väravad on küllalt kindlad külma vastu?
 115. Missugused olid muistsed laudad väljast ja seest?
 116. Veiste tervishoid: kuidas holtseti puhutuse, õhu, valguse eest? Mis laotati (puistati) laudas veistele alla?
 117. Millal päästeti veised kevadel laudast metsa? Kas selles oli mõni tähtpäev?
 118. Missugustest tundemärkidest otsustati lehma headust? Ostu-müügi kombed?
 119. Mitu korda lüpsiti talvel?
 120. Kas nidad enne ja pärast lüpsmist pesti või ei pestud?
 121. Kas oli aeg talvel, kus lehmad piima ei andnud? Kaua see kestis?
 122. Kui suureks arvati ühe lehma piima- ja võitoodang aastast? Päevas?
 123. Mis ajal lehmad harilikult poegisid? Kas korraldati meelsamini vasikate sündimine kevadeks? Mispärast nõnda?

124. Kuidas toideti lehma enne poegimist? Kuidas peale poegimist?

125. Kas vasikal lasti imeda? Vasika toitmine esimestel päevadel ja hiljem?

126. Kas tarvitati härgi veoloomadeks? Kas praegu tarvitatakse? Kas juba ammu jäi moest ära?

127. Härja rautamine?

128. Kohitsemine?

129. Veiste haigused ja nende põhjused rahva usus?

130. Missugune oli lüpsik?

131. Kuidas piim kurnati? Kus hapendati? Kuidas koor võeti ära?

132. Kuidas tehti muiste võid? (käega, lusikaga, pudrumännaga, kausis, kirus). Mis tähendab kirn (piimahapendamise nõu, ehk võimasin)? Missugune oli sealpool muistne kirn?

133. Kuidas puhastatakse piimanõud?

IX. Väkeloomad ja liinud.

134. Kui palju peeti keskmiselt lambaid, kitsi, sigu, kanu, hanesid, parte?

135. Missugused laudad olid nende jaoks? Kas hoiti pudulõuseid elutares või mitte?

136. Lammaste villa värv ja muud erinevused.

137. Kui mitu korda aastas ja millal lambaid pügati?

138. Lammaste toit?

139. Sigade toit?

140. Sigade nuumamine?

141. Millal oli kana normaalne munemise aeg? Milleks peeti hanesid ja parte?

X. Karjaskäik.

142. Missugused karjamaad olid veistele?

143. Kas karjamaa ümber tehti tara?

144. Kas tarvitati veistele karjast? Kas karjane oli ühine kogu külale või mitmele talule?

145. Kes oli karjaseks?

146. Mis palka karjasele maksti? Millal temale palk anti kätte? Kui oli ühine karjane, kuidas võttis igaüks osanik osa tema palkamisest? Kuidas oli korraldatud karjase ülalpidamine karjatamise ajal?

147. Missuguseid kohustusi oli karjasel hommikul, päeval, õhtul? Kas ta ööseks tõi karja koju? Kas lehma päeval ka lüpeti? Kes seda tegi?

148. Mis riistad olid karjasel kaasas. Karjapasuna tarvitamine?

149. Mida tegi karjane kiskjate loomade eemalhoidmiseks?

150. Millal lõppes karjase töö sügisel?

151. Kas ta sai midagi erakorralist palka hästi tehtud töö eest?

152. Missugused karjamaad olid hobustel?

153. Millal aeti hobused karjamaale?

154. Kuidas oli korraldatud hobuste kaitsmine? Öitsil käimine (kirjeldus sellest)?

155. Missugused karjamaad olid lammastel?

156. Kas peeti neile karjast? Kas oli ühine lambakarjus või igal talul oma? Kes oli lammaste karjuseks?

157. Kuidas oli korraldatud lambakarjase palgamaks? Tema ülalpidamine?

158. Millal algas ja lõppes lammaste karjamaal käimine?

XII 1939.

I. M. + F. L.

